Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus
Klient- och patientsäkerhetscentret

KIRJALLINEN ASIANTUNTIJALAUSUNTO

StV@eduskunta.fi

Asia: KAA 2/2025 vp Oulaskankaan sairaalassa tulee mahdollistaa ympärivuorokautinen perusterveydenhuollon päivystys

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen asiantuntijalausunto

Esityksen KAA 2/2025 vp pääasiallinen sisältö

Kansalaisaloitteessa terveydenhuoltolakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että Oulaskankaan sairaalassa voidaan järjestää ympärivuorokautinen perusterveydenhuollon päivystys.

Lausunto

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus on esittänyt sairaalaverkkoa (HE 149/2024 vp) koskevassa asiantuntijalausunnossaan 21.11.2024 sosiaali- ja terveysvaliokunnalle seuraavaa ja toistaa tämän asiantuntijalausuntonaan koskien kansalaisaloitetta KAA 2/2025 vp.

Suomen maantieteellisissä ja demografisissa olosuhteissa alueellisen arvioinnin tärkeys korostuu. Muutoksella tavoiteltujen hyötyjen saavuttamiseksi ja hyvinvointialueiden järjestämislain mukaisessa tehtävässään onnistumisen tukemiseksi olisi eduksi säätää ja ohjata muutokset yhteisymmärryksessä niiden palvelunjärjestäjien kanssa, joita muutokset koskevat. Hyvinvointialueiden tekemät omat arviot asiakas- ja potilasturvallisuuden vaarantumisesta on syytä ottaa huomioon.

Suomessa maantiede ja demografia on erityislaatuista ja erittäin vaihtelevaa alueittain, mikä heijastuu palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen. Päivystysluonteisen hoidon tai avun tarpeessa kansalaisten yhdenvertaisuuden toteuttaminen olosuhteista johtuen on haastavaa niin riittävän ja osaavan henkilöstön suhteen kuin palvelujen kustannustehokkaan tuotannon kannalta. Alueiden erilaisuudesta johtuen lakisääteisiä velvoitteita ja oikeuksia asetettaessa olisi tarpeellista tehdä erittäin huolelliset aluekohtaiset arviot säädösten vaikutuksista ulottuen alueiden sisällä erilaisten väestöryhmien tarpeiden huomioimiseen. Myös sääntelyn ja ohjauksen kevyempiä ja helpommin muunneltavissa olevia vaihtoehtoja kannattaisi harkita nykyistä laajemmin, esimerkiksi asetuksen anto-oikeutta tai yleistä palvelujärjestelmän ohjausta suosituksin lainsäädännön sijaan tai rinnalla.

Säädösesityksestä aiheutuvien muutosten riskejä tulisi arvioida erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ja paljon palveluja tai monialaisia palveluja tarvitsevien asukkaiden näkökulmasta, sillä nämä väestöryhmät ovat alttiimpia asiakas- ja potilasturvallisuuden vaarantumiselle, sekä heidän kykynsä selviytyä vakavien haittojen seurauksista on muuta väestöä heikompi.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus | Klient- och patientsäkerhetscentret
Pohjanmaan hyvinvointialue | Österbottens välfärdsområde
noharm@ovph.fi
Hietalahdenkatu 2-4 | Sandviksgatan 2-4
65130 Vaasa | Vasa

Esitetyn muutoksen kielteiset vaikutukset asiakas- ja potilasturvallisuuteen voivat olla merkittäviä, jos haavoittuvassa asemassa olevien asukkaiden palvelujen saavutettavuus vaikeutuu tai jos toimintaan kohdistuvat lisäsäästöt heikentävät tosiasiallista palvelujen saatavuutta. Asiakas- ja potilasturvallisuuden heikkeneminen on omiaan kasvattamaan sosiaali- ja terveydenhuollon kuluja, jolloin laskennallinen säästöpotentiaali saattaa jäädä saavuttamatta hoitoviiveiden tai haittojen hoitamisen aiheuttamien kustannusten kasvaessa.

Etäisyyden kasvaminen päivystyspisteeseen on riski asiakas- ja potilasturvallisuudelle

*Asiakas- ja potilastuvallisuuden toteutumisen kannalta välimatkan merkitystä haavoittuvassa asemassa oleville tai läheisten tai muiden henkilöiden tukea tarvitseville asukkaille ei pitäisi aliarvioida. Välimatka voi merkitä hoitoon hakeutumisen viivettä muissakin päivystyksellistä hoitoa vaativissa tilanteissa kuin akuutisti henkeä uhkaavissa sairauskohtauksissa tai vammoissa. Näissä tilanteissa hoitoon hakeutumisen viive voi johtaa komplisoituneeseen sairaudenkulkuun, vaativamman hoidon tarpeeseen tai muutoin oikea-aikaisesti hoidettuna hyvän ennusteen omaavissa akuuteissa sairauksissa toimintakykyä pysyväs*ti *rajoittavaan tilaan tai kuolemaan.*

Kuten esityksen perusteluissakin todetaan, sääntelyllä pyritään turvaamaan kansallinen päivystysten palveluverkko, joka pystyy vastaamaan väestön kiireellisen hoidon tarpeisiin. Esitys merkitsee tarvetta kehittää edelleen myös ensihoitopalveluita, etä- ja digipalveluita ja muita sosiaali- ja terveyspalveluita väestön palvelutarpeisiin vastaamiseksi.

Ennen laajamittaista palvelutuotannon käytäntöjen muutosta tarvitaan digitaalisesti ja etänä annettavien palvelujen turvallisuudesta ja kustannuksista tutkimustietoa ja keinoja varmistaa niiden asiakas- ja potilasturvallinen toteutus riskejä arvioiden ja tarpeellisin toimintaprosessien suojauksin. Myös uusien toimintamuotojen vaikutusten seuranta on olennaista niiden kehittämiseksi yhä paremmin vastaamaan asukkaiden tarpeita sekä keventämään henkilöstön kuormitusta.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen tehtävänä on yhteensovittaa kansallisesti asiakas- ja potilasturvallisuuden kehittämistä ja suunnittelua. Keskus ei katso oman toimintansa piiriin kuuluvaksi arvioida kansalaisaloitetta KAA 2/2025 vp vain yhden hyvinvointialueen palveluverkkoa koskien.

Yleisemmällä tasolla keskus katsoo, että hyvinvointialueiden velvollisuuksien säätämisestä lailla koskien monierikoisalaisen ympärivuorokautisen päivystyksen järjestämistä voidaan pitää asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta perusteltuna, mutta hyvinvointialueet voisivat harkita itsenäisesti oman taloutensa ja palveluverkkonsa puitteissa muun ympärivuorokautisen päivystystoiminnan järjestämisestä siten kuin väestön tarpeet ja turvallisuus sekä toimintaolosuhteet edellyttävät.

Koska hyvinvointialue vastaa itse järjestämislaissa määritellyistä vastuista, hyvinvointialueen itsenäisessä harkinnassa tulisi siten olla perusterveydenhuollon päivystyksen ja kiireellisen

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus | Klient- och patientsäkerhetscentret
Pohjanmaan hyvinvointialue | Österbottens välfärdsområde
noharm@ovph.fi
Hietalahdenkatu 2-4 | Sandviksgatan 2-4
65130 Vaasa | Vasa

toiminnan järjestäminen väestön palvelutarpeen ja palvelujen saavutettavuuden sitä edellyttäessä ja niin, että se muodostaa muiden palveluiden kanssa toiminnallisen kokonaisuuden. Hyvinvointialueiden omaehtoinen säätely ja yhteistyöalueiden sopimukset tulisi nähdä ensisijaisina keinoina ohjata toimintaa terveydenhuoltolain tarkoituksen suuntaan. Yhdenvertaisuutta edistäisi se, että kaikille hyvinvointialueille ja palvelunjärjestäjille annetaan yhtäläiset valtuudet tehdä oman väestönsä palveluja koskevia päätöksiä.

Hyvinvointialueilla tulisi olla päätösvalta palveluverkostaan ja sisäisestä työnjaosta, koska ne pystyvät parhaiten arvioimaan, miten varsinkin päivystysaikaiset palvelut pystytään tosiasiallisesti järjestämään, niin että välttämättömät kiireelliset päivystyspalvelut ovat väestölle saavutettavia ja taloudellisesti kustannustehokkaita. Myös erikoissairaanhoidon yhteispäivystyksen kapasiteetti ja ruuhkautuminen voivat vaikuttaa alueellisiin järjestelyihin. Päätöstä tulisi voida kuitenkin arvioida uudelleen, jos seurannassa ilmenee, että esitettyjen muutosten tosiasiallinen vaikutus saatavuuteen, asiakas- ja potilasturvallisuuteen, laatuun, vaikuttavuuteen tai kustannusvaikuttavuuteen heikkenee.

Suomessa palvelujen saatavuus on koettu heikommaksi kuin vertailumaissa, ja etenkin akuuteissa tilanteissa hoitoon pääsyn oikea-aikaisuus korostuu. Päivystyksen lakkauttamisesta voi aiheutua asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta riski kiireellisen palvelutarpeen täyttymisen viiveenä ja saavutettavuuden heikkenemisenä tai toisaalta erikoissairaanhoidon yhteydessä olevan yhteispäivystyksen ruuhkautumisena. Vaikutusten arvioinnissa tulisi toimintamuutoksen vaikutuksia asiakas- ja potilasturvallisuuteen arvioida systemaattisesti erityisesti haavoittuvissa asiakas- ja potilasryhmissä ja suunnitella toimenpiteitä riskien hallitsemiseksi. Tiedossamme ei ole, että sairaalaverkkoa koskevassa säädösvalmistelussa vaikutuksia asiakas- ja potilasturvallisuuden toteutumiseen olisi riittävästi arvioitu.

Allekirjoitus

Tuija Ikonen
Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen johtaja

Lausunnon valmisteluun on osallistunut allekirjoittaneen lisäksi koulutusylilääkäri Kirsi Juvila.